

Жељко Остојић

Укратко о настанку појединих племена

Племена каквима их знамо или замишљамо постојала су као таква само у XVIII и XIX вијеку. У XVII вијеку народ је живио у нешто другачијим заједницама. У XVI вијеку турска власт је била прилично јака, а процес досељавања становништва на територије на којима ће касније настати племена још није био завршен. У XV вијеку породице племства организују се као племена – крвне заједнице на својим феудалним имањима и покушавају да пруже какав такав отпор Турцима.

На Његуше је у XV вијеку доселио властелин Пунош. Он је Његуше прогласио својим имањем и разграничио их је са Млечанима. До тада су Његуши називани катуном, а од тада племеном јер су постали имање племства. Његуши су први који се називају племеном. Треба напоменути да су оваква првобитна племена била потпуно различита од племена која се формирају у XVII вијеку и каквим их знамо у XVIII и XIX вијеку. Оваква првобитна племена (племства – властелинске породице) на тлу Црне Горе XV вијеку нису настала свуда већ само у неким крајевима: Његушима, Цетињу, Маинама, Паштровићима, Добрском Селу, Чеву (Озринићи), Пјешивцима, Жупи Никшићкој, Бјелопавлићима, Пиперима, Љешанској нахији, Кучима, Ровцима, Братоножићима, Васојевићима и Дробњаку. Ова племена – племства настају као крвне заједнице на одређеној територији – имању. Често у састав таквих племена улази и становништво другог поријекла из тог краја. Ови становници другог поријекла нису имали углед који је имало језгро племена (племство).

У XVI вијеку турска власт је била стабилна иако је било повремених устанака у неким крајевима. Племенски живот који је настао вијек раније готово је замро. Ипак је код неких породица племенски дух опстао и у овом времену, док у другим крајевима није било напретка у формирању племенских заједница.

У XVII вијеку долази до Кандијског и Морејског рата. Потомци племства су у овим ратовима видјели прилику да се ослободе од Турака и из тог разлога ратују на страни Млетачке Републике. Тада почиње формирање племена каквим их данас људи познају. Породице племенитог поријекла, а и оне које то нису, удруживале су се на једној територији и образовале својеврсну заједницу. Из ових заједница су се регрутовале војне јединице које су се на страни Млечана бориле са Турцима. Многи појединци су за борбу са Турцима примали плату од Млечана. Породице које су биле племена – крвне заједнице у XV вијеку, сада су ојачале, а око њих се окупљају и многа друга братства. Послије ратова у XVII и почетком XVIII вијека постало је јасно да Млечани нису довољно јаки да могу да протјерају Турке са ових простора. Тада се стварају чвршће заједнице братстава истог или различитог поријекла које имају за циљ очување самосталности своје територије. Тако настају племена у новом облику – племена као територије. Прекретница у настанку оваквих племена била је истрага потурица. Цетињски манастир и владике били су центар око кога су се окупљала племена.

У XVIII вијеку била су у Катунској нахији формирана племена: Његуши, Ђеклићи, Цуце, Бјелице, Озринићи, Пјешивци и Загарач. Цетињски владике нису дозволили да се до краја формира цетињско племе, а нису дозволили ни да се формирају племена у Љешанској нахији. У ово вријеме формирају се племена у Ријечкој и Црмничкој нахији. Од Брдских племена су била формирана племена: Бјелопавлићи, Пипери, Кучи, Ровчани и Доња Морача. У ово вријеме Братоножићи и Васојевићи из Лијеве Ријеке били су у саставу племена Кучи. Значи, били су формиран као племена по крвној основи, а суверенитет над територијом имали су Кучи. Као племена су били формиран и Дробњаци, Никшићи (Жупа Никшићка) и Пива у Херцеговини и Маине, Побори, Брајићи, Паштровићи и Грбаљ у Приморју.

У XIX вијеку се као племена по територијалном основу формирају Васојевићи и Братоножићи који се одвајају од Куча, Комани, а из Дробњака се издвајају Језера, Ускоци и Шаранци. У другој половини XIX вијека, последије ослобађања од Турака, као племена се формирају: Грахово, Бањани, Голија, Луково, Никшићке Рудине, Кривошије и Опутне Рудине. Племена формирана у другој половини XIX вијека нису била племена у правом смислу јер је створена црногорска држава која је преузела контролу над свим својим територијама. Само формирање посљедњих племена значило је и почетак њиховог краја. Књаз Никола је племена прилагодио државној управи и практично их претворио у општине. Са успостављањем државе укинута су племенске самоуправе и племена као територијалне заједнице нису дочекала XX вијек. Али, племена су опстала и до данас кроз своје потомке који у себи носе свијест о припадности свом племену.

Цетињани

На Цетињу су некада били катуни. Доласком Ивана Црнојевића Цетиње постаје центар из којег је зетска властела пружала посљедњи отпор Турцима. У литератури се често помиње цетињско племе, али ово племе никада то није било у смислу у коме су то била друга племена. На Цетињу су главну ријеч водиле владике. За цетињско племе је од велике важности било досељавање породица из Старе Србије, и то досељавање предака Мартиновића у Бајице и досељавање предака Доњекрајаца.

У пет крајева који сачињавају Цетиње живе братства различитог поријекла, досељена из разних крајева. Док су у Доњем Крају и Бајицама главна братства поријеклом из Старе Србије, у Бјелошима и Очинићима главна братства досељена су из Зете, а и Угнима има и једних и других.

Цетињани у XVII вијеку нису били формирано племе. Почетак племенског формирања била је истрага потурчењака. Послије овог догађаја цетињски владике имали су велики утицај на братства на Цетињу и у стварности су били на челу цетињског племена. Због тога се у случају Цетињана не може у пуном смислу говорити о племену јер црквена организација се не налази на челу племена, већ је црква уз народ.

Његуши

Већина становништва Његуша потиче из Старе Србије. Они старинце на Његушима називају Матаругама. Дио становништва Његуша досељен је из других племена из четири нахије, а има досељених и из Херцеговине. Племе су образовали потомци властелина Пуноша, Ерака и Рајича.

Ћеклићи

Становништво Ћеклића се састоји од четири групације братстава различитог поријекла. Једна групација братстава су старинци досељени из Зете, двије групације потичу од предака досељених из Бјелопавлића, а четврта групација потиче од досељеника из Херцеговине. Досељеници из Бјелопавлића највјероватније су дошли током XVI вијека, а за досељене из Херцеговине сматра се да су дошли у XVII вијеку. Ћеклићи се помињу 1381. године. Помињу се као катун, а не као племе. Како видимо по досељавању становника који су образовали племе, оно није могло да се формира прије XVIII вијека.

Бјелице

Бјелице су племе састављено од братстава различитог поријекла. Већину становништва чине двије групације братстава различитог поријекла, а које потичу са подручја Старе Србије. Трећа групација братстава потичу од старинаца Малоншића из Зете.

Први становници у Бјелицама били су Малоншићи који су се пред Турцима повукли на своје некадашње катуне. Не може се са сигурношћу утврдити када су се у Бјелицама трајно настанили Доњекрајци са Цетиња. Да ли су дошли прије или заједно са Бјелицама који потичу од Орловића. Распрострањено је мишљење да су Орловићи доселили у другој половини XVI вијека, али на личности које би могле припадати роду Орловића у документима се налази и у XV вијеку. Само племе формирали су потомци Орловића и Доњекрајци. Једно вријеме територија Бјелица простирала се све до Скадарског језера, али су до краја XVIII вијека потиснути у брдске предјеле.

Озринићи (Чеве)

Озринићи – Чевљани су племе које потиче од једног претка. Старином су са Косова. Предак Озринића, предак Васојевића и предак Пипера су заједно, преко Котора доселили у Црну Гору и Брда. Због заједничког доласка сматра се да су били браћа.

У источним крајевима племена има досељених из Загарача, Теклића и Бјелица и врло мало старинаца.

Озринићи су у XV вијеку образовали племе по крвној основи. Дуго времена су у Чеву старинци били јаки и у већини тако да су Озринићи потпуно завладали Чевом тек у другој половини XVII вијека, послје више сукоба са старинцима.

Цуце

У XV, XVI и XVII вијеку на територију Цуца се досељавало становништво из разних крајева. У Ћуприлићевом нападу на Црну Гору многа братства у Цуцама су нестала. У Вељим Цуцама су најбројнији потомци Орловића који потичу из Старе Србије. Остали становници досељени су из Херцеговине, Боке, Куча, Грахова, Кривошија, Братоножића.

У међуплеменском рату 1660. године територија Малих Цуца је остала пуста. Тада се досељавају Лаковићи из Куча и они ће касније чинити већинско становништво у Малим Цуцама. Осим њих има досељених из Зете, Бјелица, Боке и Дробњака. У Цуцама је и неколико братстава која потичу од старинаца. Орловићи и Кучи у XVIII вијеку формирају племе Цуце.

Пјешивци

Већина братстава у Пјешивцима потиче из Старе Србије. Друга велика групација братстава су потомци старинаца Лужана. Има и потомака старинаца Шпања. Има досељених из Пиве, Пипера, Чева (старинци), Његуша, Цуца, Љешанске нахије и Цетиња (старином из Куча). Племе Пјешивце формирали су досељеници из старе Србије и Лужани. Лужани су јако пострадали у Ћуприлићевом нападу 1714. године и од тог времена не представљају значајну групацију у племену.

Комани

Крајем XVII вијека у Комане се досељавају преци Бандића (Орловићи), Радуловића (Озринићи) и Бездановића. Дуго времена Комани нису имали главаре већ су за ријешавање спорова одлазили на Чеве. До формирања Комана као племена дошло је тек у XIX вијеку.

Загарач

Већи дио становника Загарача потиче из Херцеговине. Осим њих бројни су потомци Орловића и досељеници из Братоножића. Има и потомака старинаца Лужана и Малоншића као и досељених из околних племена.

Иако је као племе формиран у вријеме када и друга племена у Катунској нахији, Загарач никада није имао војводе. Тек 1858. године добија сердара (почасног).

Љешанска нахија

У љешанској нахији бројни су потомци досељеника из Љеша у Албанији, а који су старином из Старе Србије. Има досељених из Чева, Велестова (Чеве), са Косова, из Херцеговине, околине Никшића, Роваца, Малих Цуца (старином Кучи), Црмнице, а има и потомака старинаца.

Владике са Цетиња успјели су спријечити формирање племена у Љешанској нахији. Нахија је била цјелина којом су управљали војводе, сердари и капетани.

Цеклин

Већина становника Цеклина потиче од два брата по мајци. Ове групације братстава старином су једна од Климената, а друга из Пипера. Остали становници досељени су из Црмнице, Бјелица, Љешанске нахије, Жупе Никшићке, Чева, Пипера, Његуша, Цетиња, Ђеклића, Грбља, Зете, Добрског Села, Дробњака, Цуца, Љуботиња, Кривошија, Комана, Шаранаца, Старе Србије и Косова.

До средине XVII вијека Цеклин и Љуботињ су чинили једну цјелину. У XVIII вијеку се формирају као посебна племена, али су имали заједничког сердара све до 1859. године.

Љуботињ

Значајан дио становништва Љуботиња досељен је из околине Сарајева. Нека братства потичу од старинаца. Има досељених из Старе Србије, Косова, Македоније, Бара, Бјелица, Грбља, Мркојевића, Зете, Боке, Добрског Села, Паштровића и околине Скадра.

Добрско Село

Двије веће групације братстава у Добрском Селу потичу из Рашке и са Косова. Остали становници досељени су из Љешанске нахије, Скадра, Херцеговине, Ђеклића и Цеклина. Племе су основали досељеници из Рашке области – Горњевићани.

Косијери

Становници Косијера потичу из Метохије, Бјелица, Комана, Пипера, Љешанске нахије, Грађана, а има и потомака старинаца. Косијери су се тек после 1760. године ослободили од Бјелица и формирали племе.

Грађани

У Грађанима су бројни досељеници са Косова. Има и старинаца. Остало становништво досељено је из Комана, Цуца и Херцеговине.

Дупило

Становништво Дупила је различитог поријекла и досељени су са разних страна. Навећи број становника потиче из Старе Србије, Васојевића (и они су старином из Србије) и са Цеклина (старином Клименти). Остала братства потичу од досељеника из Зете и четири нахије, а старинаца је врло мало.

Подгор

И становништво Подгора је различитог поријекла. У источном Подгору најбројнији су досељеници из Куча. Има нешто старинаца који су потомци средњовијековне властеле. Дио становништва досељен је из Македоније и из сусједних Грађана. У западном Подгору су досељеници са Цеклина (старином Пипери), као и досељеници из Ђеклића (од тамошњих старинаца), Бјелица (од Орловића), Вељих Цуца (од Орловића), Пипера, Куча и досељени са Косова.

Брчели

Становништво Брчела потиче из Скадра, Епира, Метохије, Херцеговине, Старе Србије, Македоније, Љешанске нахије, Пипера и Куча.

Сотонићи

Већина становништва Сотонића потиче из Дукађина. Остали су досељени из Васојевића, Старе Србије, Куча, Бјелопавлића, Паштровића и околних црмничких племена.

Глухи До

Већина становника Глухог Дола потиче из Васојевића. Има досељених из Скадра и Чева, а има и потомака Лужана.

Лимљани

Становништво Лимљана потиче из Бјелопавлића, Цеклина, Цуца, Бјелица, Глухог Дола, Цетиња, Старе Србије, Добрског Села, Пипера, Паштровића, Брчела, а има и старинаца.

Бољевићи

У Бољевићима су најбројнији досељеници из Херцеговине и уз њих досељеници из околине Никшића. Остали становници су старином из Рашке, Косова, Климената, Хота, Груда, Глухог Дола, Лимљана и Грађана.

Бјелопавлићи

Двије велике групације Бјелопавлића потичу из Старе Србије (или сјеверне Грчке). Нека братства потичу од старинаца Лужана. Један број братстава се сматрају старинцима, а не потичу од Лужана, нити од Шпања. Остало становништво потиче са Цеклина, Црмнице, Пјешиваца, Чева, Цетиња, Роваца, Цуца, Теклића, Грахова, Љешанске нахије, Загарача, Дробњака, Комана и Шаранаца.

Јачањем Митровића у Бјелопавлићима и Бубића у Мартинићима долази до њиховог уједињења и стварања племена Бјелопавлићи, крајем XVII вијека.

Пипери

Главнина становника Пипера је поријеклом са Косова. Према предању истог су поријекла као и Озринићи и Васојевићи. Преци Пипера првобитно су се населили на Лутово у Братоножићима одакле се крајем XV вијека досељавају у Пипере. У Пиперима су бројни и старинци који потичу од Лужана. Остали становници досељени су из Бањана, Братоножића, Куча, Бјелопавлића и Жупе Никшићке.

Кучи

Значајну групацију Куча представљају Мрњавчевићи досељени из Старе Србије који су у XV вијеку основали првобитно племе. Крајем XVI вијека се из сјеверне Албаније међу њих досељава Дрекале Кастриот од којег потиче највећи број данашњих Куча. У Кучима има досељених из разних крајева, из Роваца, Братоножића, Климената, Бајица на Цетињу, Херцеговине и Хота.

Кучи су до средине XIX вјека имали власт у Братоножћима и Лијевој Ријечи (Васојевићи). Тек тада су се ова два племена осамосталила од Куча.

Братоножићи

Братоножићи потичу из Старе Србије. Осим њих племе чине и Лутовци који потичу са Косова и истог су поријекла са братствима Пипера која су из Братоножића

одселила у Пипере. Има досељених из Бјелопавлића, Куча, Пипера и Роваца, а има и старинаца који потичу вјероватно од Букумира.

Братоножићи су у XVII вијеку владали Кучима и Васојевићима, али касније власт преузимају Кучи. Вијек и по су Братоножићи са Љеворијечанима били у саставу племена Кучи.

Ровчани (Ровца)

Главнина Ровчана су од племена Никшићи. Друга велика групација у Ровцима и Морачи су Љешњани досељени из Љешанске нахије. Од осталог становништва има нешто старинаца (Лужани и Мацуре) и досељених из Бањана, Босне, Бјелопавлића, Куча, Зете и Доње Мораче.

Морачани (Доња и Горња Морача)

Главнину становништва у Доњој Морачи чине потомци Богића Морачанина који је можда био Мрњавчевић, а у Доњу Морачу досељава у другој половини XVI вијека. Старица има врло мало. Остала братства досељена су из Куча, Херцеговине, Братоножића, Роваца, Пипера и Његуша, а ту је и неколико братстава Љешњана којих има и у Горњој Морачи и Ровцима.

Главнину братстава у Горњој Морачи чине Селаковићи, потомци досељеника из Хецеговине који су доселили у XV вијеку. Остала братства потичу од досељених из Требјесе (Никшићи – Требјешани), Пјешиваца, Васојевића, Роваца, Доње Мораче, Зете, Дробњака, Херцеговине, Куча, Никшића, Бањана и Његуша.

Васојевићи

Васојевићи су старином са Косова. Према предању род су са Озринићима и Пиперима. У XV вијеку су Васојевићи образовали племе на крвној основи. Из Лијеве Ријеке су се насељавали у Полимље. Васојевићи у Лијевој Ријеци били су у XVII вијеку у савезу са Кучима и Братоножићима, а касније су били у саставу племена Кучи. Васојевићи у Полимљу су били под влашћу Турака. Средином XIX вијека Васојевићи из Лијеве Ријеке осамосталили су се од Куча и ујединили са Васојевићима у Полимљу. Тада је настало јако племе јер су Васојевићи у то вријеме били бројни.

Специфично за Васојевиће је да су као племе на крвној основи настали у XV вијеку, а да су се као племе са великом и уједињеном територијом формирали тек у XIX вијеку у вријеме игумана Мојсија Зечевића и Миљана Вукова.

Васојевићи су у Полимљу затекли Србљаке и Ашане. Од првобитних Србљака и Ашана у Васојевићима је до краја XIX вијека остало само пар породица. У Шекулару су Шекуларци који су у тај крај досељени прије боја на Косову из околине Бања Луке. Становници Велике већином потичу из Шаље у сјеверној Албанији и са Цеклина. У Васојевиће има досељених из разних крајева Црне Горе, Херцеговине и Брда. На ове нове досељенике је прешао назив Србљак и Ашанин.

Дробњак

Дробњачко племе формирали су Новљани који су досељени из Херцеговине. Новљани су се подијелили на двије скупине: Дробњаке и Бањане. Од Новљана потиче половна становника у Дробњаку. У Дробњак има досељених из Херцеговине, Пиве, Никшића, Куча, Пипера, Васојевића, Роваца, Мораче, Братоножића, Бјелопавлића, Затарја, Пљеваља, Потарја, Босне, Чева, Црмнице, Цуца, Боке, Његуша, Бјелица, Љешанске нахије, Пјешиваца и Косова.

Дробњаци су од давнина били организована народна скупина. Сукобљавају се са Турцима током XV, XVI и XVII вијека. За њих се може рећи да су први формирано као племе у смислу територијалне организације. На овом мјесту би могли

да се осврнемо на старе народне скупине Лужана и Матаруга. Ове скупине нису имале тако јако и организовано војно дјеловање као што је то био случај са Дробњацима.

Језера (Језерци, Језерско племе)

Послије учешћа у Првом српском устанку и четовања по Рашкој области, у периоду између 1817. и 1826. године, Гаврило Шибалија и његови људи долазе и насељавају се око језера под Дурмитором. Њихови потомци су касније формирали племе. Овај крај је био у саставу племена Дробњака. У другој половини XIX вијека Језера постају племе, али су и даље остала у чврстој вези са остатком Дробњака.

Ускоци

Језро племена Ускоци чине Требјешани (Никшићи) који су се 1792. године доселили у Горњу Морачу. Нешто касније прелазе у Дробњак. Од многих братстава која су због сукоба са Турцима досељена у Дробњак средином XIX вијека формирано је племе Ускоци. Ускоци су досељеници из разних крајева.

Шаранци

Шаранци потичу од једног претка. Најдаљом старином су из Куча одакле им је предак пребјегао у околину Билеће. Касније им се преци досељавају у Плану код Колашина. Шаранци 1782. године из Плана досељавају на планину Сињајевину у Дробњаку. Средином XIX вијека Шаранци се одвајају од Дробњака и постају посебно племе. Крајем XIX вијека међу Шаранце се досељава неколико братстава из Затарја. Припадници ових братстава никада сами себе нису сматрали Шаранцима иако су деценијама учествовали у племенском животу. Код самих Шаранаца има недоумица јер неки од њих ова братства сматрају Шаранцима, а неки не јер сматрају да су Шаранци племе засновано искључиво на крвној основи.

Пива

Половину братстава у Пиви чине Руђевићи и Браниловићи који потичу од два брата досељена из Бањана. Даљом старином су са Косова. Остало становништво досељено је из разних крајева: Косова, Метохије, Херцеговине, Бањана, Дробњака, Чева, Никшића, Босне, Рашке, Грахова, Бара, Куча и Комана. Пивљани се као племе формирају средином XVIII вијека. Због близине турских власти у Гацку племенски живот и организација нису били слободни као у неким другим крајевима.

Никшићи

Никшини потомци су још у XV вијеку организовали племе као крвну заједницу у Жупи Никшићкој. Остала братства у Жупи потичу из Чева, Бјелопавлића, Брајића, Ђеклића, Цуца, Пипера, Васојевића, Братоножића, Црмице, Херцеговине, Пјешиваца, Бањана и Горњег Поља. Има и братстава која потичу од старинаца Лужана. У Горње Поље и околину Никшића у XIX вијеку досељена су братства из разних крајева.

Горњи Колашин, Поља колашинска, средње Полимље, Потарје, Затарје и Пљевља су дуго времена били под турском управом па се на овим подручјима нису развила племена као што је то био случај у другим крајевима. Становништво је досељено из разних крајева, већином из Брда и Херцеговине.

Луково и Никшићке Рудине су били катуни никшићких Турака. Послије 1878. године на ово подручје се досељавају становници из Катунске нахије, Никшића, Дробњака, Мораче и других крајева.

Грахово

Највећи број братстава поријеклом је из Куча. Остало становништво досељено је из Херцеговине, Дробњака, Боке, Цуца, Братоножића, Кривошија, Бањана, Бјелица, Чева, Рашке области и Пиве. Од 1858. године Грахово се налази у саставу Црне Горе и тада су формирано као племе.

Голија и Опутна Рудина

Ове двије области се као племена формирају после ослобођења 1878. године. Становништво Голије потиче из: Херцеговине, Босне, Чева, Велестова, Бјелица, Бањана, Грахова, Кривошија, Пиве, Куча, Дробњака, Мораче, Цуца и Пјешиваца. Има Малешеваца (у оба племена). Неколико братстава се сматрају старинцима и нема поузданих података одакле су доселили. Опутна Рудина је до 1878. године била у саставу Бањана. Становништво Опутне Рудине потиче из: Херцеговине, Бањана, Бјелица, Грахова, Куча, Чева, Велестова, Загарача, Цуца, Дробњака, Косова, околине Никшића и Братоножића. Има и пар братстава старинаца.

Бањани

Становништво Бањана потиче из Старе Србије, Косова, Његуша, Дробњака, Цуца, Чева, Велестова (Чеве), Куча, Пиве, Опутне Рудине, а има и старинаца Матаруга. Бањани су од давнина били организовани као територијална цјелина. После ратова у XVII вијеку турска власт јача и Бањани губе слободу. Од 1858. године се налазе у саставу Црне Горе и тада су (поново) формирано као племе.

Кривошије

Становништво Кривошија старином је из: Херцеговине, Грахова, Пиве, Цуца, Бајица, Бјелопавлића, Бањана, Чева, Дробњака, Његуша и Боке.

Бока – Которска је област а не племе. Највећи број братстава у Боки потиче од досељеника из Херцеговине, 1693. године. Остали су досељени из других крајева.

Грбаљ, Маине, Побори и Брајићи

Највећи број становника досељен је из разних крајева Црне Горе, а има и старосједилаца.

Паштровићи

Паштровићи су се у XV вијеку састојали од 15 кућа племства. До XX вијека остало је 11 кућа паштровског племства. Становници Паштровића поријеклом су из Зете, Старе Србије, Пипера, Бјелопавлића, Херцеговине, Побора, Босне, Црмнице и Цетиња.

Племе је у XV вијеку било крвна заједница племства. Оваква племена била су основ за настанак каснијих племена. У XVIII вијеку племе је територијална организација састављена из братстава, неких истог, а неких различитог поријекла, настањених на племенској територији. У XX вијеку племена као територијалне организације престала су да постоје. Људи више нису организовани у заједничком племенском подухвату. Али племе је живи организам. Прилагодило се новим условима и даље живи. Данас племена постоје кроз појединце који чувају традицију предака. Можда можемо рећи да је племе на свом путу начинило пун круг.